

Research in Curriculum Planning

Vol 17. No 39 (continus 66)
fall 2020, Pages 62-79

پژوهش در برنامه‌ریزی درسی

سال هفدهم، دوره دوم، شماره ۳۹ (پیاپی ۶۶)
پاییز ۱۳۹۹، صفحات ۶۲-۷۹

Identifying and reviewing the effective factors in the absurdity of elementary school curriculum (case study of education area in Maragheh)

Zahra MohammadBonyad, Mohammad Ali Majallal Choobqlu

¹ Graduate of Educational Research, Islamic Azad University, Ajab Shir Branch, Iran.

² Assistant Professor and Faculty Member of Islamic Azad University, Bonab Branch, Iran.

شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس ابتدایی (مطالعه موردی منطقه آموزش و پرورش شهرستان مراغه)

زهرا محمد بنیاد، محمدعلی مجلل چوبقلو*

^۱ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته تحقیقات آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد عجب‌شیر، ایران.

^۲ استادیار و عضو هیئت‌علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب، ایران.

Abstract

The general purpose of this study is to identify and prioritize the factors affecting the emptiness of the curriculum of primary schools in the education department of Maragheh city. For this purpose, the factors affecting the emptiness of the primary school curriculum were initially identified by studying the theoretical foundations and literature of previous research in 26 factors. The statistical population of the present study is the primary school teachers of Maragheh Education Department, which number is 1000 people and the statistical sample size was estimated to be 278 people using Cochran's formula and was selected by stratified random sampling. Hakimzadeh questionnaire was used as a data collection tool and in the analysis of data at the inferential level, the technique of confirmatory factor analysis and prioritization of factors affecting curriculum emptiness were used. The results show that among the 26 primary factors, all factors are identified using factor analysis technique and group 3 factors: factors related to the governing system of the society and factors based on students and factors based on school or school category closed. The results showed that among the factors studied initially, all factors in the three groups of factors related to the governing system of the society and factors based on students and school-based factors were effective in curriculum emptiness, but based on research findings lack of proper use. Teaching and learning methods, educational environment and psychological factors such as stress and weakness in the proper transfer of educational materials by teachers to students and misconceptions and inefficient policies have the greatest impact on the emptiness of the primary school curriculum in Maragheh.

Keywords: curriculum, curriculum emptiness, elementary schools

چکیده

هدف پژوهش حاضر، شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه است. برای این منظور عوامل مؤثر بر پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی با مطالعه مبانی نظری و ادبیات تحقیق پیشین در ۲۶ عامل به صورت اولیه شناسایی گردید. جامعه آماری پژوهش، معلمان مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه بود که تعداد آنها ۱۰۰۰ نفر بوده و حجم نمونه آماری با استفاده از فرمول کوکران ۲۷۸ نفر برآورد و به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب گردید. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه حکیم‌زاده و در تجزیه و تحلیل داده‌ها در سطح استنباطی از تکنیک تحلیل عاملی تأییدی و در اولویت‌بندی عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی از آزمون فریدمن با نرم‌افزار spss و lisrel استفاده شد. نتایج حاصل نشان می‌دهد که از بین ۲۶ عامل اولیه تمامی عوامل با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی شناسایی و در ۳ گروه عوامل: عوامل مرتبط با نظام حاکم بر جامعه و عوامل مبتنی بر دانش‌آموزان و عوامل مبتنی بر آموزشگاه یا مدرسه دسته‌بندی گردید. نتایج تحقیق نشان داد که از بین عوامل بررسی شده اولیه، تمامی عوامل در سه گروه عوامل مرتبط با نظام حاکم بر جامعه و عوامل مبتنی بر دانش‌آموزان و عوامل مبتنی بر آموزشگاه در پوچی برنامه درسی مؤثر بودند ولی بر اساس یافته‌های تحقیق عدم بهره‌گیری مناسب از روش‌های یاددهی و یادگیری و محیط آموزشی و عوامل روان‌شناختی مانند استرس و ضعف در انتقال مناسب مطالب آموزشی از سوی معلمان برای دانش‌آموزان و باورهای غلط و سیاست‌های ناکارآمد بیشترین تأثیر را در پوچی برنامه درسی مدارس ابتدایی شهرستان مراغه را دارد.

واژه‌های کلیدی: برنامه درسی، پوچی برنامه درسی، مدارس ابتدایی

مقدمه

را عملاً در برنامه‌های درسی ننگ‌جاند و یا مطالب گنج‌انیده شده در برنامه‌های درسی یا کتاب‌های درسی با سن عقلی دانش‌آموزان متناسب و برای آنها قابل فهم نباشد، برنامه درسی را برنامه درسی عقیم می‌نامند. برنامه درسی پوچ، مفهومی است که هدف آن جلب توجه دست‌اندرکاران و تصمیم‌گیرندگان برنامه‌های درسی به تأمل و اندیشه درباره آنچه از دستور نظام آموزشی و از حوزه برنامه درسی صریح (رسمی) حذف می‌شود، است. این مفهوم کمکی شایان توجه به حفظ ویژگی پویایی در برنامه درسی می‌کند و در صورت باز یا بسته، برنامه‌ریزی درسی را از گرفتار آمدن به دام سنت و عادت می‌رهاند. اهمیت برنامه درسی پوچ بدان سبب است که محرومیت ناشی از آن بر جریان رشد دانش‌آموزان اثری تعیین‌کننده بر جای می‌گذارد (محمدی‌مهر، ۲۰۱۳). برنامه‌ریزان درسی باید به‌طور مستمر خود را با پرسش‌هایی از این دست مواجه ببینند که آیا آنچه حذف شده است اهمیت و اولویت کمتری نسبت به آنچه ابقا شده است دارد؟ آیا در برابر حذف‌شده‌ها و ابقاء شده‌ها در برنامه درسی، دلیل و توجیه کافی وجود دارد؟ آیا برنامه درسی با شرایط متحول فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و غیره زمان سازگار است؟ مفهوم برنامه درسی پوچ به معنای دعوت به آگاهی و هوشیاری در تصمیم‌گیری‌های مربوط به برنامه درسی - خواه در سطح کلان (کشوری) یا در سطح خرد (مدرسه و کلاس درس) است که درصدد است تا تصمیم‌های برنامه درسی را از بستر ناهوشیاری و ناخودآگاهی خارج کند؛ به عبارت دیگر پیام برنامه درسی پوچ برای برنامه‌ریزان درسی آن است که این تصمیم‌گیری‌ها باید هوشیارانه و با توجه به نیازها و ضرورت‌های حال و آینده فردی و اجتماعی اتخاذ شود و برنامه‌ریز گرفتار آفت سنت‌ها و عادت نشود برنامه درسی ناگفته یا مغفول خود به دو دسته آشکار و پنهان تقسیم می‌شود. آشکار با معاینه برنامه درسی قصد شده قابل

تعاریف گوناگونی برای واژه برنامه درسی ارائه شده است. برنامه درسی ممکن است برابر تمام آموخته‌های برنامه‌ریزی شده در یک مدرسه باشد، آموخته‌های برنامه‌ریزی شده می‌تواند اسناد مکتوب بلندی باشد که محتوا، فهرست‌های کوتاه‌تری از نتایج یادگیری قصد شده و یا سادگی ایده‌های کلی معلمان را در مورد آنچه دانش‌آموزان باید بدانند، مشخص می‌کند. دیدگاه‌های سنتی برنامه درسی محتوای یادگیری را مورد توجه قرار می‌دهد یک برنامه درسی به تمام دوره‌های ارائه شده در مدرسه اشاره دارد و نه به یک طرح برای یادگیری به‌منظور ارتقاء و کمک به فراگیران که دانش مهارت و نگرش‌هایشان را انتقال دهد (شریف‌زاده، ۲۰۱۴). پوزنر (Pozner, 1995) در کتاب تجزیه و تحلیل برنامه درسی برای توضیح و تشریح بهتر برنامه درسی، پنج نوع برنامه درسی را معرفی می‌کند که عبارت‌اند از: برنامه درسی رسمی و صریح که از این برنامه درسی به‌عنوان برنامه درسی مکتوب یا مستندی نام می‌برند که در آن چارت‌ها، فهرست رؤس مطالب، راهنمای برنامه درسی و فهرست هدف‌ها به دقت معرفی شده باشد برنامه درسی پنهان که در آن پیام‌های عمده برنامه درسی پنهان وجود دل‌مشغولی‌های عمده در خصوص جنسیت، طبقه، نژاد، قدرت و دانش محیط‌های آموزشی است. برنامه درسی اجرایی یا عملیاتی که شامل آن چیزی است که عملاً توسط استاد تدریس می‌شود و نیز دربرگیرنده این امر است که چگونه به فراگیران منتقل می‌گردد. برنامه درسی فوق‌برنامه که شامل همه تجربیات برنامه‌ریزی شده‌ای است که از حیطة موضوعات درسی خارج است. این نوع برنامه درسی با عنایت به ماهیت داوطلبانه و پاسخگو بودن آن در قبال علایق و رغبت‌های فراگیران در نقطه مقابل برنامه درسی رسمی قرار می‌گیرد برنامه درسی عقیم یا پوچ، هرگاه نظام برنامه‌ریزی درسی برخی از مفاهیم و مسائل

و برنامه درسی پوچ محذوف شامل آن دسته از فرصت‌های یادگیری است که به قصد و عمد از برنامه درسی آشکار حذف شده‌اند (صفایی، موحد، ۲۰۱۴، ۷۷). آنچه اهمیت و ضرورت انجام این تحقیق را توجیه می‌کند این نکته است که آیا برنامه درسی پوچ از آن سبب است که محرومیت ناشی از آن بر جریان رشد دانش‌آموزان اثری تعیین‌کننده بر جای می‌گذارد چقدر است؟ برنامه ریزان درسی باید به‌طور مستمر خود را با پرسش‌هایی از این دست مواجه ببینند که آیا آنچه حذف شده است اهمیت و اولویت کمتری نسبت به آنچه ابقا شده است دارد یا نه و اینکه آیا دلیل و توجیه کافی برای حذف برخی موارد و ابقاء بقیه موارد وجود دارد؟ و چه عواملی در طراحی و اجرا با توجه به اهمیت موارد ذکر شده موجب پوچی برنامه درسی می‌شود لذا شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر پوچی برنامه درسی بسیار ضروری و حائز اهمیت است. در تحقیق حاضر عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی چارچوب نظری تحقیق زارع صفت و حکیم زاده (۲۰۱۵) عوامل مرتبط با نظام حاکم بر جامعه، عوامل مبتنی بر آموزشگاه یا مدرسه و عوامل مبتنی بر دانش‌آموزان تعیین و به‌عنوان مبانی نظری این تحقیق در نظر گرفته شد و بر اساس آنها علل پوچی برنامه درسی در مدارس ابتدایی شهرستان مراغه بررسی گردید.

اهداف پژوهش

- ۱- تعیین عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی آموزش و پرورش شهرستان مراغه
- ۲- اولویت‌بندی عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی آموزش و پرورش شهرستان مراغه.

پرسش‌های پژوهش

- ۱- عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی آموزش و پرورش شهرستان مراغه کدام‌اند؟

تشخیص و درمان است؛ زیرا همانند بیماری‌ها در مقایسه با افراد سالم، علامت و نشانه دارد؛ در صورتی که پنهان همانند سرطان، خصوصاً در دیدی سطحی، بدون علامت و نشانه است. راهکار کشف آن در بررسی عمیق عرصه برنامه قصد شده و اجرا شده است. این وجه برنامه درسی ناگفته یا مغفول با گذشت زمان و افزایش دانش آدمی آشکار شده و کاهش می‌یابد؛ اما وجه آشکار برنامه درسی ناگفته یا مغفول به‌طور مستمر با توجیهات "به‌روز" تثبیت می‌گردد (مهرمحمدی و همکاران، ۲۰۰۸).

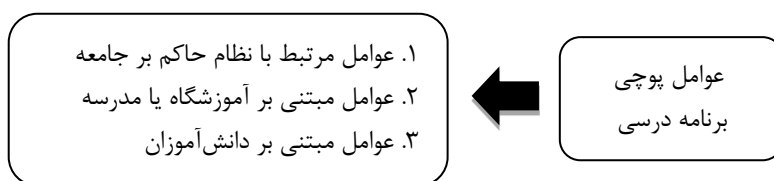
بر این اساس عمده‌ترین موضوع در پژوهش‌های حوزه برنامه درسی ناگفته یا مغفول، شناسایی وضع معیار برای مقایسه است. گرچه طرقی برای ترسیم وضع معیار قابل‌تصور است، اما محدودیت‌های این طرق نیز آشکار است. در عین حال، در شناخت برنامه درسی ناگفته یا مغفول نمی‌توان عناصر برنامه درسی را نادیده گرفت. (موسی پور، ۲۰۰۸). آیزنر (Eisner, 1994) برنامه درسی مغفول (پوچ) شامل تمامی فرصت‌های یادگیری است که نظام آموزشی به دلیل سنت و غفلت از ارائه آن به یادگیرندگان باز می‌ماند. هدف و کارکرد اصلی این مفهوم، جلب توجه دست‌اندرکاران و تصمیم‌گیرندگان برنامه‌های درسی به تأمل و اندیشه درباره چیزهایی است که از دستور کار نظام آموزشی و از حوزه برنامه درسی آشکار حذف شده‌اند (مهرمحمدی، ۲۰۱۲). بر اساس نظریه آیزنر (۲۰۱۵) برنامه درسی مغفول در سه بعد: برنامه درسی پوچ آشکار، برنامه درسی پوچ پنهان، برنامه درسی پوچ محذوف بیان شده است (مرزوقی، ۲۰۰۴، ۱۵۸). برنامه درسی پوچ آشکار، آنچه از برنامه درسی رسمی به شکل آشکار حذف شده است. برنامه درسی پوچ پنهان، شامل آن نوع از برنامه درسی است که در ظاهر وجود دارد اما به دلایلی مثل کهنگی، عدم تناسب با نیازها و یا عدم تناسب با زمان اثربخشی لازم را ندارد؛ بنابراین این نوع از برنامه درسی مستلزم نگاه عمیق به چیزهایی است که در ظاهر وجود دارد اما در واقع اثربخشی لازم را ندارند

عوامل مبتنی بر آموزشگاه یا مدرسه شامل عوامل مرتبط دانش‌آموزان بوده که در این سطح این عوامل باعث می‌شود که برخی از بخش‌های کتاب‌های درسی که مورد علاقه دانش‌آموزان نبوده و یا در آن زمینه استعداد لازم را ندارند، را مورد توجه قرار نمی‌دهند (قورچیان، ۲۰۱۲، ۱۰).

پوچی برنامه درسی

برنامه درسی پوچ یا مغفول، آن بخشی از برنامه درسی است که مورد غفلت قرار گرفته و حذف شده است و دانش‌آموزان، هرگز فرصت نخواهند کرد که آنها را بیاموزند؛ این برنامه، شامل ارزش‌ها و دانش‌هایی است که مدارس به آموزش آنها اقدام نمی‌کنند، هرچند که ممکن است اهمیت آنها بیشتر از مواردی باشد که مدرسه آنها را آموزش می‌دهد. از نظر آیزنر برنامه درسی مغفول، برنامه‌ای است که بی‌دلیل، ناآگاهانه و به‌طور غیرمعمول حذف شده است و بر اثر شتاب‌زدگی، سنت، عادت و... به وجود آمده است (آیزنر، ۱۹۹۸).

مدل تحلیلی پژوهش

عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی

مفهوم	ابعاد	شاخص
عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی	عوامل مرتبط با نظام حاکم بر جامعه	سیاست کلی آموزش و پرورش
		کنترل دینی
		ویژگی شخصیتی سیاست‌گذاران
		مؤلفان و نویسندگان به‌واسطه ترس از به خطر افتادن شخصیت علمی
		سلیقه‌های عمل نمودن نویسندگان کتاب‌های درسی

۲- اولویت‌بندی عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی آموزش و پرورش شهرستان مراغه چگونه است؟

متغیرهای پژوهش

عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی

۱. عوامل مرتبط با نظام حاکم بر جامعه

عوامل مرتبط با نظام حاکم بر جامعه شامل عوامل مرتبط با سیاست‌های کلی نظام آموزش و پرورش و منافع و توانایی‌های برنامه‌نویسان و سیاست‌های حزبی غالب برنامه درسی را تحت تأثیر قرار داده و باعث حذف عمدی یا غیرعمدی برخی مسائل از برنامه درسی می‌شود.

۲. عوامل مبتنی بر آموزشگاه یا مدرسه

عوامل مبتنی بر آموزشگاه یا مدرسه شامل عوامل مرتبط با مسئولان و یا معلمان مدرسه بوده که در این مورد این عوامل باعث می‌شوند برخی از بخش‌های کتاب‌های درسی را که با علایق و نیاز دانش‌آموزان همخوانی ندارد کنار می‌گذارند.

۳. عوامل مبتنی بر دانش‌آموزان

تغییر در وزارت آموزش و پرورش	عوامل مبتنی بر آموزشگاه یا مدرسه	
اضافه یا حذف نمودن برخی مطالب از سوی نظام حاکم بر جامعه		
مسائل انضباطی		
تغییر در گروه تألیف کتب درسی		
عدم تخصیص لازم در ارائه برخی مطالب توسط معلمان		
ناتوانی معلمان در ارائه و انتقال برخی از مطالب ارائه شده در کتاب درسی به دانش‌آموزان		
نبودن یا کمبود تجهیزات و فناوری لازم برای ارائه برخی مطالب به دانش‌آموزان		
ناتوانی معلمان در استفاده از تکنولوژی آموزشی در کلاس‌های درس		
بی‌انگیزه بودن برخی از معلمان (علی‌رغم داشتن توانایی) در استفاده از تکنولوژی آموزشی		
عدم آگاهی برنامه‌ریزان و معلمان از عوامل غیر آشکار مؤثر در آموزش دانش‌آموزان		
طراحی آموزشی نامناسب		
کلاس‌بندی، گروه‌بندی دانش‌آموزان		
روش‌های ارزیابی متفاوت		
قابل درک نبودن برخی از بخش‌های محتوای کتاب‌های درسی برای دانش‌آموزان		
عدم تمایل دانش‌آموزان به یادگیری برخی از مطالب ارائه شده در کتاب‌های درسی		
فراتر بودن برخی از مطالب ارائه شده از سطح استعداد و توانایی دانش‌آموزان		
آماده نبودن دانش‌آموزان در دریافت برخی مطالب ارائه شده از نظر روحی و روانی		
پذیرا نبودن معلمان به واسطه دانش‌آموزان		
عدم مشارکت دانش‌آموزان در جریان آموزش		
استرس دانش‌آموزان		
عدم اعتماد به نفس دانش‌آموزان		

روش‌شناسی

آماري بر اساس فرمول کوکران به تعداد ۲۷۸ برآورد شد که به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند.

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از حیث روش توصیفی و تحلیلی است. جامعه آماری پژوهش شامل معلمان مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه بود که تعداد آنها ۱۰۰۰ نفر بود، حجم نمونه

جامعه آماری بر اساس طبقات

جمع	دکتر	فوق لیسانس	لیسانس	فوق دیپلم	نوع پاسخها
۱۰۰۰	۰	۵۲	۳۵۰	۵۹۸	کمیت پاسخها
۲۷۸	۰	۲۸	۱۱۰	۱۴۰	فراوانی
					درصد

نمودن آنها تنظیم شده، استفاده گردیده است که شامل سؤالات شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر در پوچی

برای جمع‌آوری اطلاعات از نمونه آماری، از پرسشنامه‌ای که با توجه به متغیرهای تحقیق و عملیاتی

برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی بوده که بر اساس مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت تنظیم گردیده است که پیشینه تحقیق در نظر گرفته شده است که در قالب دارای ۲۶ سؤال است که در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی و تعداد سؤالات مربوط به هر بعد در پرسشنامه

مجموع سؤالات	تعداد سؤالات		سؤالات عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی
	از	تا	
۹	۹-۱		عوامل مرتبط با نظام حاکم بر جامعه
۹	۱۸-۱۰		عوامل مبتنی بر آموزشگاه یا مدرسه
۸	۲۶-۱۹		عوامل مبتنی بر دانش‌آموزان
۲۶			مجموع سؤالات پرسشنامه

عاملی ارتباط داشته باشد. تحلیل عاملی دارای چهار مرحله است:

- آزمون کفایت نمونه‌گیری
- تشکیل ماتریسی از ضرایب همبستگی.
- استخراج عامل‌ها از ماتریس همبستگی
- چرخش عامل‌ها به منظور به حداکثر رساندن رابطه متغیرها و عامل‌ها که مقدار آن باید بیش از ۰/۵ باشد.

آزمون کفایت نمونه‌گیری

در تحلیل عاملی ابتدا باید اطمینان حاصل شود که آیا داده‌های موجود برای تحلیل را می‌توان استفاده کرد؟ بدین منظور از شاخص KMO و آزمون بارتلت استفاده شده است.

در این پژوهش برای تعیین روایی ابزار جمع‌آوری اطلاعات از روایی محتوایی استفاده گردید. برای آزمون پایایی پرسشنامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب پایایی آن برابر ۰/۸۹ بود که بیانگر اعتبار بالای پرسشنامه است و به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده در سطح استنباطی برای شناسایی عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی مقطع ابتدایی از تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی و به منظور اولویت‌بندی عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی از آزمون فریدمن با نرم‌افزار spss18 و Lizrel استفاده گردیده است.

یافته

در تحلیل عاملی محقق درصدد کشف ساختار زیر بنایی مجموعه نسبتاً بزرگی از متغیرها است و پیش‌فرض اولیه محقق آن است که هر متغیری ممکن است با هر

جدول ۴-۹. کفایت نمونه‌گیری

۰/۸۶۷	شاخص KMO
۸۲۹۵/۷۸۳	آزمون بارتلت
۴۶۵	درجه آزادی
۰/۰۰۰	سطح معنی‌داری

سؤالات را نشان می‌دهد در این مرحله عامل‌هایی که مقادیر اشتراک استخراجی‌شان کوچک‌تر از ۰/۵ است حذف می‌گردد زیرا کوچک بودن این مقدار بدان معناست که عامل با هیچ‌یک از عامل‌ها ارتباط ندارد؛ و این مرحله را تا آنجا ادامه می‌دهیم که مقادیر استخراجی بیشتر از ۰/۵ باشد در این تحقیق مقادیر زیر به دست آمد.

از آنجاکه مقدار شاخص KMO، ۰/۸۶۷ است (شاخص مناسب بیشتر از ۰/۶ است) تعداد نمونه آماری برای تحلیل عاملی کافی است. همچنین مقدار سطح معنی‌داری آزمون بارلت کمتر از ۰/۰۵ درصد است که نشان می‌دهد تحلیل عاملی برای شناسایی ساختار، مدل عاملی مناسب است.

در جدول ۲ اشتراک استخراجی (Extraction) عامل‌ها نشان داده شده است که میزان تبیین واریانس

جدول ۲. نتایج اشتراک استخراجی

عامل‌ها	اشتراک استخراجی	عامل‌ها	اشتراک استخراجی
۱	۰/۸۹۳	۱۴	۰/۷۱۵
۲	۰/۸۷۳	۱۵	۰/۶۴۹
۳	۰/۸۸۶	۱۶	۰/۵۵۰
۴	۰/۹۰۰	۱۷	۰/۹۴۶
۵	۰/۹۱۰	۱۸	۰/۶۰۰
۶	۰/۹۰۷	۱۹	۰/۵۳۳
۷	۰/۹۲۸	۲۰	۰/۵۷۰
۸	۰/۹۱۷	۲۱	۰/۵۰۸
۹	۰/۶۱۹	۲۲	۰/۹۰۱
۱۰	۰/۶۶۲	۲۳	۰/۹۳۸
۱۱	۰/۶۱۴	۲۴	۰/۹۳۵
۱۲	۰/۶۱۵	۲۵	۰/۶۸۲
۱۳	۰/۶۱۹	۲۶	۰/۷۰۲

این جدول تعداد عوامل شناسایی شده و میزان تبیین واریانس برای هر یک از آنها مشخص می‌شود. با توجه به نتایج خروجی برآمده از تحلیل SPSS می‌توان بیان کرد که در اینجا سه عامل اول دارای بردارهای ویژه بزرگ‌تر از یک هستند و در مدل باقی می‌مانند.

با توجه به نتایج به دست آمده اشتراک استخراجی عامل‌هایی که کمتر از ۰/۵ باشند در این مرحله حذف می‌شوند. عامل‌هایی که دارای اشتراک استخراجی کمتر از ۰/۵ است وجود ندارد و هیچ عاملی حذف نمی‌گردد.

جدول تبیین واریانس

مرحله سوم از تحلیل عاملی اکتشافی تعیین‌کننده عامل‌های هستند که در تحلیل باقی می‌مانند. در

جدول ۳. جدول تبیین واریانس

طبقات	مقادیر ویژه			مقادیر ویژه عامل استخراجی با چرخش		
	مجموع	درصد واریانس	درصد تجمعی	مجموع	درصد واریانس	درصد تجمعی
۱	۸/۵۰۵	۳۶/۹۷۹	۳۶/۹۷۹	۵/۳۴۶	۲۹/۵۴۸	۲۹/۵۴۸
۲	۳/۶۶۴	۲۸/۲۳۶	۶۴/۲۱۵	۴/۶۶۷	۲۶/۵۹۴	۵۶/۱۴۲
۳	۱/۵۹۸	۱۷/۹۴۸	۸۱/۱۶۲	۳/۵۱۴	۲۴/۰۲۰	۸۱/۱۶۲

مبتنی بر عامل‌های (۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷ و ۱۸) که بر اساس مبانی نظری تحقیق عوامل مبتنی بر آموزشگاه یا مدرسه نام‌گذاری می‌شود، عوامل ۳ مبتنی بر عامل‌های (۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵ و ۲۶) که بر اساس مبانی نظری پژوهش عوامل مبتنی بر دانش‌آموزان نام‌گذاری می‌شود.

پرسش‌های ۱، ۱۰، ۱۹ در این اندازه‌گیری به‌عنوان متغیر مقیاس ثابت در نظر گرفته شده و مقادیر t-value آن گزارش نشده است؛ و با توجه به اطلاعات جدول ۵ ضرایب برآورد شده همهٔ مسیرها معنادار است. مقادیر پارامتر استاندارد شده برای هر یک از متغیرهای مشاهده‌شده (نشانگر)، نشان‌دهندهٔ قدرت بار عاملی بر عامل (متغیر مکنون) بوده و مقادیر t بزرگ‌تر از ۱/۹۶ معناداری این چهارم را نشان می‌دهد. جدول ۶ نشان‌دهندهٔ اثر متغیرهای نهفته برون‌زا (عوامل مرتبط با نظام حاکم بر جامعه، عوامل مبتنی بر آموزشگاه یا مدرسه، عوامل مبتنی بر دانش‌آموزان) است.

مقدار t نشان می‌دهد که عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی یعنی عوامل مرتبط با نظام حاکم بر جامعه، عوامل مبتنی بر آموزشگاه یا مدرسه، عوامل مبتنی بر دانش‌آموزان با احتمال ۹۵ درصد معنادار است.

بر اساس جدول ۳ سه عامل دارای بردارهای ویژه بزرگ‌تر از یک هستند، عامل اول حدود ۲۹ درصد، عامل دوم حدود ۲۶ درصد و عامل سوم حدود ۲۴ درصد از واریانس را توضیح می‌دهد. همچنین واریانس تجمعی برابر با ۸۰/۱۶۲ درصد است. این به این معناست که این سه عامل حدود ۸۰ درصد واریانس سؤالات را توضیح می‌دهد. میزان تبیین واریانس تجمعی باید بزرگ‌تر از ۶۰ درصد باشد.

ماتریس چرخش یافته

مهم‌ترین خروجی تحلیل عاملی اکتشافی ماتریس چرخش یافته نام دارد. در این ماتریس مشخص می‌شود که هر یک از عامل‌ها در کدام دسته قرار می‌گیرد. برای این منظور بزرگ‌ترین عدد هر عامل را در هر سطر مشخص کرده و در دسته مربوطه قرار می‌دهیم.

پرسش اول: عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه کدام‌اند؟

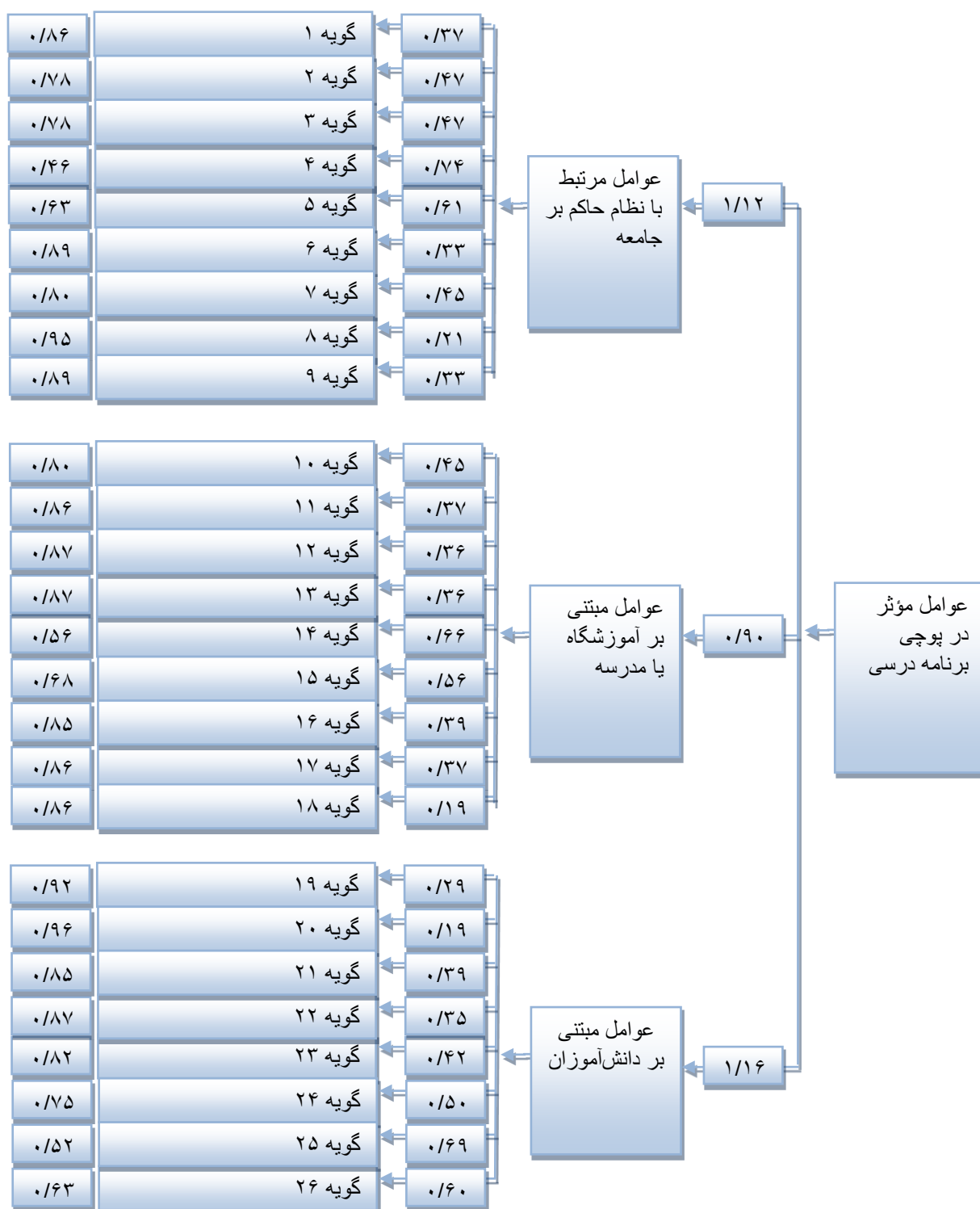
همان‌طور که در جدول ۴ نشان داده شده است عوامل ۱ مبتنی بر عامل‌های (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹) که بر اساس مبانی نظری تحقیق حکیم‌زاده عوامل مرتبط با نظام حاکم بر جامعه نام‌گذاری شد عوامل ۲

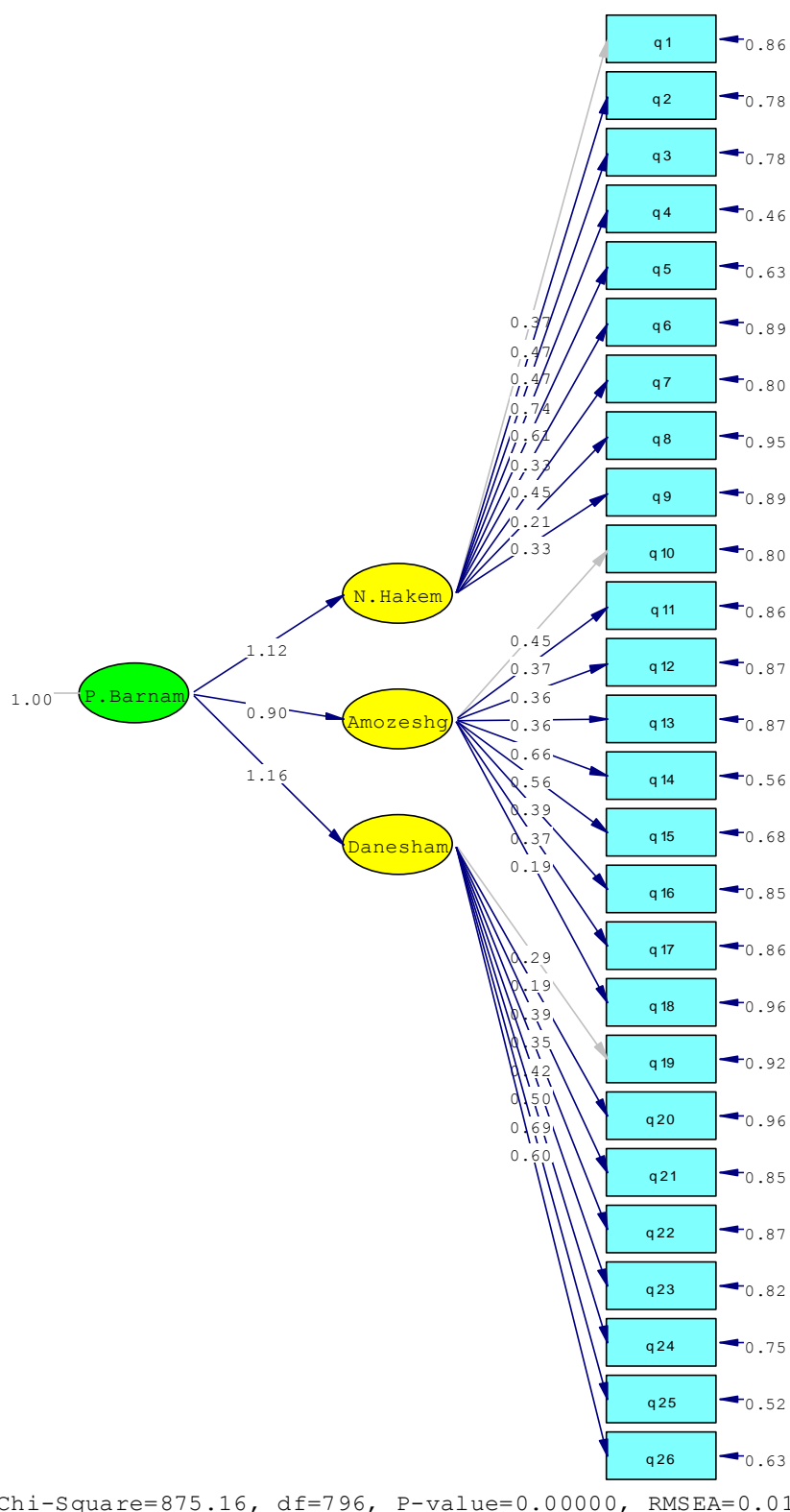
جدول ۴. ماتریس چرخش یافته بارهای عاملی عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه

شماره سؤال	گویه‌ها	عوامل ۱	عوامل ۲	عوامل ۳
۱	سیاست کلی آموزش و پرورش	۰/۸۰۸		
۲	کنترل دینی	۰/۴۹۵		
۳	ویژگی شخصیتی سیاست‌گذاران	۰/۸۱۲		
۴	مؤلفان و نویسندگان به‌واسطه ترس از به خطر افتادن شخصیت علمی	۰/۶۴۲		
۵	سلیقه‌ای عمل نمودن نویسندگان کتاب‌های درسی	۰/۶۶۷		
۶	تغییر در وزارت آموزش و پرورش	۰/۵۶۱		
۷	اضافه یا حذف نمودن برخی مطالب از سوی نظام حاکم بر جامعه	۰/۴۵۹		
۸	مسائل انضباطی	۰/۵۳۵		
۹	تغییر در گروه تألیف کتب درسی	۰/۵۸۱		
۱۰	عدم تخصیص لازم در ارائه برخی مطالب توسط معلمان		۰/۵۱۲	
۱۱	ناتوانی معلمان در ارائه و انتقال برخی از مطالب ارائه شده در کتاب درسی به دانش‌آموزان		۰/۴۷۵	
۱۲	نبودن و یا کمبود تجهیزات و فناوری لازم برای ارائه برخی مطالب به دانش‌آموزان		۰/۴۸۰	
۱۳	ناتوانی معلمان در استفاده از تکنولوژی آموزشی در کلاس‌های درس		۰/۵۷۹	
۱۴	بی‌انگیزه بودن برخی از معلمان (علی‌رغم داشتن توانایی) در استفاده از تکنولوژی آموزشی		۰/۴۰۱	
۱۵	عدم آگاهی برنامه‌ریزان و معلمان از عوامل غیر آشکار مؤثر در آموزش دانش‌آموزان		۰/۶۲۹	
۱۶	طراحی آموزشی نامناسب		۰/۵۶۵	
۱۷	کلاس‌بندی، گروه‌بندی دانش‌آموزان		۰/۷۵۳	
۱۸	روش‌های ارزیابی متفاوت		۰/۵۴۰	
۱۹	قابل درک نبودن برخی از بخش‌های محتوای کتاب‌های درسی برای دانش‌آموزان		۰/۶۶۷	
۲۰	عدم تمایل دانش‌آموزان به یادگیری برخی از مطالب ارائه شده در کتاب‌های درسی		۰/۷۶۰	
۲۱	فراتر بودن برخی از مطالب ارائه شده از سطح استعداد و توانایی دانش‌آموزان		۰/۴۷۳	
۲۲	آماده نبودن دانش‌آموزان در دریافت برخی مطالب ارائه شده از نظر روحی و روانی		۰/۶۸۰	
۲۳	پذیرا نبودن معلمان به‌واسطه دانش‌آموزان		۰/۷۸۰	
۲۴	عدم مشارکت دانش‌آموزان در جریان آموزش		۰/۸۰۸	
۲۵	استرس دانش‌آموزان		۰/۴۹۵	
۲۶	عدم اعتماد به نفس دانش‌آموزان		۰/۸۱۲	

شناسایی و رتبه‌بندی عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس ابتدایی | ۷۱

نمودار ۱. تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم متغیر عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه بر اساس بار عاملی

نمودار ۲. تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم متغیر عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه بر اساس بار عاملی

جدول ۵. اثر متغیرهای نهفته درون‌زا بر متغیرهای مشاهده (LAMBDA-Y, λy) Y

T	پارامتر استاندارد شده	خطای معیار	برآورد پارامتر b	پارامتر گویه و عامل‌ها
عوامل مرتبط با نظام حاکم بر جامعه				
----	۰/۳۷	۰/۸۶	۰/۲۷	سیاست کلی آموزش و پرورش
۸/۲۹	۰/۴۷	۰/۷۸	۰/۳۷	کنترل دینی
۸/۳۲	۰/۴۷	۰/۷۸	۰/۳۷	ویژگی شخصیتی سیاست‌گذاران
۹/۷۲	۰/۷۴	۰/۴۶	۰/۶۰	مؤلفان به واسطه ترس از به خطر افتادن شخصیت علمی
۹/۲۰	۰/۶۱	۰/۶۳	۰/۶۴	سلیقه‌ای عمل نمودن نویسندگان کتاب‌های درسی
۶/۸۵	۰/۳۳	۰/۸۹	۰/۲۳	تغییر در وزارت آموزش و پرورش
۸/۱۲	۰/۴۵	۰/۸۰	۰/۳۷	اضافه یا حذف نمودن برخی مطالب از سوی نظام حاکم بر جامعه
۵/۰۴	۰/۲۱	۰/۹۵	۰/۱۷	مسائل انضباطی
۶/۹۳	۰/۳۳	۰/۸۹	۰/۲۷	تغییر در گروه تألیف کتب درسی
عوامل مبتنی بر آموزشگاه یا مدرسه				
----	۰/۴۵	۰/۸۰	۰/۳۸	عدم تخصیص لازم در ارائه برخی مطالب توسط معلمان
۶/۳۵	۰/۳۷	۰/۸۶	۰/۲۶	ناتوانی معلمان در ارائه و انتقال برخی از مطالب ارائه شده در کتاب درسی به دانش‌آموزان
۶/۱۴	۰/۳۶	۰/۸۷	۰/۲۹	نبودن یا کمبود تجهیزات و فناوری لازم برای ارائه مطالب
۶/۱۵	۰/۳۶	۰/۸۷	۰/۳۲	ناتوانی معلمان در استفاده از تکنولوژی آموزشی در کلاس‌های درس
۸/۷۹	۰/۶۶	۰/۵۶	۰/۵۷	بی‌انگیزه بودن برخی از معلمان (علی‌رغم داشتن توانایی) در استفاده از تکنولوژی آموزشی
۸/۱۴	۰/۵۶	۰/۶۸	۰/۴۵	عدم آگاهی برنامه ریزان و معلمان از عوامل غیر آشکار مؤثر در آموزش دانش‌آموزان
۶/۵۶	۰/۳۹	۰/۸۵	۰/۳۶	طراحی آموزشی نامناسب
۶/۳۵	۰/۳۷	۰/۸۶	۰/۳۵	کلاس‌بندی، گروه‌بندی دانش‌آموزان
۳/۶۸	۰/۱۹	۰/۹۶	۰/۱۵	روش‌های ارزیابی متفاوت
عوامل مبتنی بر دانش‌آموزان				
----	۰/۲۹	۰/۹۲	۰/۳۲	قابل درک نبودن برخی از بخش‌های محتوای کتاب‌های درسی برای دانش‌آموزان
۴/۶۵	۰/۱۹	۰/۹۶	۰/۲۷	عدم تمایل دانش‌آموزان به یادگیری برخی از مطالب ارائه شده در کتاب‌های درسی
۶/۸۶	۰/۳۹	۰/۸۵	۰/۴۴	فراتر بودن برخی از مطالب ارائه شده از سطح استعداد دانش‌آموزان
T	پارامتر استاندارد شده	خطای معیار	برآورد پارامتر b	گویه و عامل‌ها
۶/۶۰	۰/۳۵	۰/۸۷	۰/۳۴	آماده نبودن دانش‌آموزان در دریافت برخی مطالب ارائه شده از نظر روحی و روانی
۷/۰۱	۰/۴۲	۰/۸۲	۰/۴۵	پذیرا نبودن معلمان به واسطه دانش‌آموزان
۷/۴۰	۰/۵۰	۰/۷۵	۰/۵۶	عدم مشارکت دانش‌آموزان در جریان آموزش
۷/۹۳	۰/۶۹	۰/۵۲	۰/۷۹	استرس دانش‌آموزان
۷/۷۴	۰/۶۰	۰/۶۳	۰/۵۹	عدم اعتماد به نفس دانش‌آموزان

جدول ۶. اثر کل متغیرهای نهفته برون‌زا (KSI، β) بر متغیرهای نهفته درون‌زا (η ، ETA).

t	پارامتر استاندارد شده B	برآورد پارامتر	جهت مسیر
عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه			
۱۰/۰۵	۱/۱۲	۱/۲۲	عوامل مرتبط با نظام حاکم بر جامعه
۹/۴۰	۰/۹۰	۰/۸۵	عوامل مبتنی بر آموزشگاه یا مدرسه
۸/۲۰	۱/۱۶	۰/۹۲	عوامل مبتنی بر دانش‌آموزان

جدول ۷. شاخص‌های نیکویی برازش الگوی عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره

آموزش و پرورش شهرستان مراغه

شاخص نیکویی برازش	ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب	سطح معناداری	درجه آزادی	مجذور خی
۰/۹۹	۰/۰۱۷	۰/۰۵	۷۹۶	۸۷۵/۱۶

پرسش دوم. اولویت‌بندی عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه به چه صورت است؟

چنانچه در جدول ۸ ملاحظه می‌شود به دلیل اینکه سطح معنی‌داری آزمون فریدمن کمتر از ۰/۰۵ است. پس بین میزان تأثیر هر یک از عوامل مرتبط با نظام حاکم بر جامعه مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه تفاوت معنی‌داری وجود دارد. به طوری که از بین عوامل مرتبط با نظام حاکم بر جامعه، عامل سلیقه‌ای عمل نمودن نویسندگان کتاب‌های درسی بیشترین و عامل کنترل دینی کمترین تأثیر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه دارد.

مهم‌ترین آماره برازش آماره مجذور خی است. این آماره میزان تفاوت ماتریس مشاهده‌شده و برآورد شده را اندازه می‌گیرد. عدم معناداری این آماره برازش مدل را با داده‌ها نشان می‌دهد ولی ایراد این آماره حساس بودن نسبت به حجم نمونه است، یعنی در نمونه‌های با حجم بالا امکان عدم معناداری آن کاهش می‌یابد. مقدار کمتر از ۰/۰۸ برای شاخص ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب و مقادیر بالاتر از ۰/۹ برای شاخص نیکویی برازش و شاخص تعدیل شده نیکویی برازش به‌عنوان ملاک‌های انطباق الگو با داده‌های مشاهده‌شده در نظر گرفته می‌شود. در نتیجه این مدل عوامل مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه با سه عامل مورد تأیید است.

جدول ۸. نتایج آزمون فریدمن مربوط به عوامل مرتبط با نظام حاکم بر جامعه مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس

مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه

شرح	مقدار
تعداد	۲۶۶
درجه آزادی	۸
سطح معنی داری	۰/۰۰۰

ردیف	عوامل	میانگین رتبه
۱	سیاست کلی آموزش و پرورش	۵/۰۵
۲	کنترل دینی	۴/۶۱
۳	ویژگی شخصیتی سیاست‌گذاران	۵/۰۶
۴	مؤلفان و نویسندگان به واسطه ترس از به خطر افتادن شخصیت علمی	۵/۰۳
۵	سلیقه‌ای عمل نمودن نویسندگان کتاب‌های درسی	۵/۷۶
۶	تغییر در وزارت آموزش و پرورش	۴/۸۵
۷	اضافه یا حذف نمودن برخی مطالب از سوی نظام حاکم بر جامعه	۴/۹۱
۸	مسائل انضباطی	۴/۶۴
۹	تغییر در گروه تألیف کتب درسی	۵/۰۹

جدول ۹. نتایج آزمون فریدمن مربوط به عوامل مبتنی بر آموزشگاه یا مدرسه مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس

مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه

شرح	مقدار
تعداد	۲۷۸
درجه آزادی	۸
سطح معنی داری	۰/۰۰۰

ردیف	عوامل	میانگین رتبه
۱	عدم تخصیص لازم در ارائه برخی مطالب توسط معلمان	۴/۹۸
۲	ناتوانی معلمان در ارائه و انتقال برخی از مطالب ارائه شده در کتاب درسی به دانش‌آموزان	۵/۳۹
۳	نبودن یا کمبود تجهیزات و فناوری لازم برای ارائه برخی مطالب به دانش‌آموزان	۴/۹۷
۴	ناتوانی معلمان در استفاده از تکنولوژی آموزشی در کلاس‌های درس	۴/۴۱
۵	بی‌انگیزه بودن برخی از معلمان (علی‌رغم داشتن توانایی) در استفاده از تکنولوژی آموزشی	۴/۸۳
۶	عدم آگاهی برنامه ریزان و معلمان از عوامل غیر آشکار مؤثر در آموزش دانش‌آموزان	۵/۱۷
۷	طراحی آموزشی نامناسب	۵/۳۰
۸	کلاس‌بندی، گروه‌بندی دانش‌آموزان	۵/۱۵
۹	روش‌های ارزیابی متفاوت	۴/۸۰

چنانچه در جدول ۹ ملاحظه می‌شود به دلیل اینکه پس بین میزان تأثیر هر یک از عوامل مبتنی بر سطح معنی داری آزمون فریدمن کمتر از ۰/۰۵ است. آموزشگاه یا مدرسه مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس

مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه تفاوت معنی‌داری وجود دارد. به طوری که از بین عوامل مبتنی بر آموزشگاه یا مدرسه، عامل ناتوانی معلمان در ارائه و انتقال برخی از مطالب ارائه شده در کتاب درسی به دانش‌آموزان بیشترین و ناتوانی معلمان در استفاده از تکنولوژی آموزشی در کلاس‌های درس کمترین تأثیر را در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه دارد.

جدول ۱۰. نتایج آزمون فریدمن مربوط به عوامل مبتنی بر دانش‌آموزان مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع

ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه

شرح	مقدار
تعداد	۲۶۹
درجه آزادی	۷
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰

ردیف	عوامل	میانگین رتبه
۱	قابل درک نبودن برخی از بخش‌های محتوای کتاب‌های درسی برای دانش‌آموزان	۴/۲۷
۲	عدم تمایل دانش‌آموزان به یادگیری برخی از مطالب ارائه شده در کتاب‌های درسی	۴/۷۲
۳	فراتر بودن برخی از مطالب ارائه شده از سطح استعداد و توانایی دانش‌آموزان	۴/۱۱
۴	آماده نبودن دانش‌آموزان در دریافت برخی مطالب ارائه شده از نظر روحی و روانی	۴/۵۲
۵	پذیرا نبودن معلمان به واسطه دانش‌آموزان	۴/۶۱
۶	عدم مشارکت دانش‌آموزان در جریان آموزش	۴/۲۵
۷	استرس دانش‌آموزان	۵/۰۳
۸	عدم اعتماد به نفس دانش‌آموزان	۴/۴۹

چنانچه در جدول ۱۰ ملاحظه می‌شود به دلیل اینکه سطح معنی‌داری آزمون فریدمن کمتر از ۰/۰۵ است. پس بین میزان تأثیر هر یک از عوامل مبتنی بر دانش‌آموزان مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه تفاوت معنی‌داری وجود دارد. به طوری که از بین عوامل مبتنی بر دانش‌آموزان، عامل استرس دانش‌آموزان بیشترین و عامل فراتر بودن برخی از مطالب ارائه شده از سطح استعداد و توانایی دانش‌آموزان کمترین تأثیر را در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه دارد.

اولویت‌بندی عوامل سه‌گانه مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه.

جدول ۱۱. نتایج آزمون فریدمن مربوط به عوامل سه‌گانه مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه

شرح	مقدار
تعداد	۲۴۶
درجه آزادی	۲
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰

ردیف	عوامل	میانگین رتبه
۱	عوامل مرتبط با نظام حاکم بر جامعه	۲/۲۸
۲	عوامل مبتنی بر آموزشگاه یا مدرسه	۱/۹۴
۳	عوامل مبتنی بر دانش‌آموزان	۱/۷۸

محیط کلاس، مناسب بودن فضای یادگیری مناسب و مهارت و تخصص معلمان و استرس دانش‌آموزان از عوامل اصلی در حذف مطالب آموزشی در طرح کتاب‌های آموزشی است با نتایج تحقیق حاضر هم‌خوانی دارد. نتایج تحقیق رافوئل و اد (۲۰۱۴) نشان داد است عدم بهره‌گیری مناسب از روش‌های یاددهی و یادگیری و محیط آموزشی و عوامل روان‌شناختی مانند استرس و ضعف در انتقال مناسب مطالب آموزشی از سوی معلمان برای دانش‌آموزان تعیین نمودند و از میان عوامل بررسی شده سیاست‌های کلی نظام آموزشی را جزو مهم‌ترین عوامل موجب مغفولی و پوچی برنامه درسی معرفی نمود با نتایج تحقیق حاضر هم‌خوانی دارد؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت همه عوامل سه‌گانه در چوپی برنامه درسی تأثیرگذار است و بر اساس یافته‌های پژوهش پیشنهادهایی برای رفع پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه ارائه می‌شود.

پیشنهادهایی بر اساس یافته‌های تحقیق

با توجه به اینکه نتایج تحقیق نشان می‌دهد که عوامل مرتبط با نظام حاکم بر جامعه و عوامل مبتنی بر دانش‌آموزان و عوامل مبتنی بر آموزشگاه یا مدرسه بر پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه مؤثر است همچنین نتایج نشان داد که در بین عوامل مرتبط با نظام حاکم بر جامعه، عامل سلیقه‌ای عمل نمودن نویسندگان کتاب‌های درسی و در بین عوامل مبتنی بر آموزشگاه یا مدرسه، عامل ناتوانی معلمان در ارائه و انتقال برخی از مطالب ارائه شده در کتاب درسی به دانش‌آموزان و در

چنانچه در جدول ۱۱ ملاحظه می‌شود. به دلیل اینکه سطح معنی‌داری آزمون فریدمن کمتر از ۰/۰۵ است. پس بین میزان تأثیر هر یک از عوامل سه‌گانه مؤثر در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه تفاوت معنی‌داری وجود دارد. به طوری که از بین عوامل سه‌گانه، عوامل مرتبط با نظام حاکم بر جامعه بیشترین و عوامل مبتنی بر دانش‌آموزان کمترین تأثیر را در پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج تحقیق حاضر نشان داد که از بین ۲۶ عامل شناسایی شده اولیه، تمامی عوامل و در سه گروه عوامل مرتبط با نظام حاکم بر جامعه و عوامل مبتنی بر دانش‌آموزان و عوامل مبتنی بر آموزشگاه یا مدرسه مؤثر است و با نتایج تحقیق کیان (۲۰۱۵) هم‌سو است از جمله مهم‌ترین عوامل که در پوچی برنامه درسی مدارس ابتدایی نقش دارد ریزش دبیران متخصص کار و فناوری بدون جایگزینی، واگذاری آموزش و تدریس به دبیران غیرمتخصص و غیرمرتبط، جذب افراد ناکارآمد به بدنه آموزش و پرورش، تغییر رشته و دوره‌های تحصیلی فارغ‌التحصیلان اسبق مراکز تربیت‌معلم (دانشگاه فرهنگیان)، امکانات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری است که با نتایج تحقیق عبدالخانی و صفایی موحد (۲۰۱۵) نیز هم‌راستا است البته در ادامه همچنان که نتایج تحقیق کالندر و همکاران (۲۰۱۲) نشان داد تلفیق دانش بالینی و کاربردی بر اساس سیاست‌های کلی نظام آموزشی و دانش نظری و پیوند محیط کار و

- بین عوامل مبتنی بر دانش‌آموزان، عامل استرس دانش‌آموزان بیشترین تأثیر را پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه دارد. با توجه به این نتایج پیشنهادهایی در راستای کاهش پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه با توجه به عوامل نهایی شناسایی شده و تأیید شده به صورت زیر ارائه می‌شود:
- سنجش مناسب کیفیت مطالب آموزشی و حذف برخی از مطالب ارائه شده در کتاب‌های درسی که از سطح استعداد و توانایی دانش‌آموزان فراتر است
- تجدید در سیاست‌های کلی آموزش و پرورش با اجرای سند تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش
- کنترل دینی و دقت در انتخاب مطالب ضروری برای آموزش دانش‌آموزان با توجه به نیازهای جامعه
- عدم سلیقه‌ای عمل نمودن نویسندگان کتاب‌های درسی در جهت دقت در انتخاب مطالب آموزش و حذف برخی مطالب به دلیل سلیقه‌ای عمل نمودن
- سنجش نیازهای اساسی و لازمه در جهت تربیت مناسب دانش‌آموزان و اضافه یا حذف نمودن برخی مطالب از سوی نظام حاکم بر جامعه بر اساس آن
- در نظر گرفتن مسائل انضباطی و تعیین مطالب آموزشی بر اساس تربیت منضبط دانش‌آموزان
- پیشنهادها در راستای پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه با توجه به عوامل مبتنی بر دانش‌آموزان
- زمان‌بندی مناسب در جهت ارائه تمام مطالب آموزشی برای دانش‌آموزان و سعی در کاهش حذف بی‌مورد ارائه مطالب آموزشی
- افزایش مهارت و توانایی‌های معلمان در ارائه و انتقال بهتر و کلی‌تر مطالب ارائه شده در کتاب درسی به دانش‌آموزان از طریق تخصصی نمودن آموزش‌های ضمن خدمت
- افزایش امکانات و تجهیزات و فناوری لازم برای ارائه مطالب به دانش‌آموزان
- افزایش مهارت معلمان در استفاده از تکنولوژی آموزشی در کلاس‌های درس در جهت کاهش زمان از دست‌رفته و استفاده بهتر از زمان آموزشی
- افزایش آگاهی برنامه‌ریزان و معلمان از عوامل غیر آشکار مؤثر در آموزش دانش‌آموزان از طریق تشکیل همایش‌ها و جلسات مناسب برای آنان
- گروه‌بندی دانش‌آموزان و تقسیم‌بندی مناسب بحث‌های درسی و به‌کارگیری روش بحث گروهی در جهت ارائه مطالب آموزشی
- پیشنهادها در راستای پوچی برنامه درسی مدارس مقطع ابتدایی اداره آموزش و پرورش شهرستان مراغه با توجه به عوامل مبتنی بر دانش‌آموزان
- به‌کارگیری روش‌های یادگیری فعال از سوی معلمان در جهت قابل درک نمودن اکثر بخش‌های محتوای کتاب‌های درسی برای دانش‌آموزان
- افزایش انگیزه و تمایل دانش‌آموزان به یادگیری مطالب آموزشی در کتاب‌های درسی از طریق تشویق و استقبال از نظرات و ایده‌های دانش‌آموزان
- کمک و راهنمایی و بحث بیشتر در مورد برخی از مطالب ارائه شده در کتاب‌های درسی که از سطح استعداد و توانایی دانش‌آموزان فراتر است

- Safaei Movahed, Saeed(2014) Explicit curriculum (intended), Engineering Education Conference in 1404, p
- Gorchiyani.nadergoli (2013)An Analysis of the Continuing Curriculum, A New Discussion on Unknown Educational Dimensions, Tehran; Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education No. 5, pp. 5-10
- Mohammadi Mehr, Mojgan (2013) Hidden Curriculum and Its Role in Higher Education, Journal of Educational Studies, Center for the Study and Development of Medical Education, Army University of Medical Sciences, First Year, Pre-Issue 2, Special Issue of the Beginning of the 2013-2014 Academic Year. PP.21-38
- Mehr Mohammadi et al. (2008), Curriculum, Perspectives and Approaches, and Perspectives, Tehran 3rd Edition, Textbook Study and Editing Organization (Position) Astan Quds Razavi Publications Winter
- Mehr Mohammadi, Mahmoud (2012) Hidden Curriculum, Absurd Curriculum, in the Curriculum of Perspectives, Approaches and Perspectives, Samat Publications
- Marzooqi, Rahmatollah, (2004) Political Education, Theories, Methods and Curriculum First Edition, Shiraz, Mushkooh Publications
- Nematollah, Moosapour (2008) Curriculum Neglect, Recognizing the Concept and Dimensions of the Unspoken Curriculum
- Margolis,Eric. (2007). Hidden Curriculum in Higher Education. London;UK.
- Eisner. E(1985) The Educational imagination, New york Macmilan pulishing. Co.
- Eisner, Elliot (1998).Educational Imagination,On the Design and Evaluation of School Programs. Macmillan College Publishing. N. Y.
- فراهم نمودن محیط آموزشی مناسب برای دانش‌آموزان به‌منظور افزایش آمادگی یادگیری دانش‌آموزان و کاهش استرس از طریق ایجاد جوی دوستانه و صمیمی در سطح کلاس
- مشارکت دانش‌آموزان در بحث‌های کلاسی به‌منظور لمس و درک بهتر مطالب آموزشی و پاسخ به تمامی سؤالات دانش‌آموزان از سوی معلمان
- منابع**
- Acker Sandra. (2011), The Hidden Curriculum of Dissertation Advising. In: Margolis, Eric. Hidden Curriculum in Higher Education. London; UK.
- Ausbrooks. R. (2000) What is school hidden curriculum teaching your child? www.parentingteens.com
- Bloom. B. S(2007) All our children: a primer for parents teachers and other Education NC crow hin, York.
- Coulby D(2000) Beyond the national curriculum. London: Routledge - Flamer.
- Badaghian, Mahmoud and Nateghi, Faezeh (2016) Skilled Citizenship Skills in Iranian Elementary Curriculum Curriculum Research Quarterly, Volume 13, Number 49, Pages 12-1.
- Friendship of Hajiabadi Hooman; Fathi and the rent of Cyrus; Khorasani Abaselat (2017) Conceptualization of workplace curriculum discourse; Emerging or Missed Discourse Quarterly Journal of Research in Curriculum Planning Volume 14, Number 52, Spring, pp. 34-28
- Lewy, Arich. (2012) International Encyhhlopedia of curriculum pergamon press
- Sharifzadeh Abolghasem. (2014) Behavioral Consequences of Hidden Curriculum in Agricultural Higher Education, Agricultural Education Management Research Quarterly, No. 29, pp. 33-48